

Обдаровані діти.

Форми, методи, робота з обдарованими дітьми

Стосовно феномену **обдарованості дитини** існує дві протилежні точки зору. За соціальною концепцією визнається, що більшість дітей від народження однаково наділені розумом і різниця у рівні розвитку їх здібностей зумовлена різницею життєвих умов (Дж. Локк, К.А. Гельвецій, В.П. Єфроїмсон). Друга – теорія генетичної спадковості, за якою обдарованість є вродженим, досить рідкісним явищем, що успадковується від батьків і навіть через покоління (Ф.Гальтон, Р. Стернберг).

Суперечність цих поглядів зникає, якщо вважати, що потенційна **обдарованість дитини** по відношенню до різних видів діяльності притаманна багатьом дітям, тоді як актуальну обдарованість демонструє лише незначна частина дітей. Будь-яка дитина може досягати особливих успіхів у широкому спектрі діяльності, оскільки її психічні можливості надзвичайно пластичні на різних етапах вікового розвитку. Таким чином, обдарованість у певній діяльності може виникати стихійно й далі розвиватись за сприятливих умов або затухати за несприятливих.

Критерії та показники багатогранних проявів обдарованості особистості

Обдарованість, як характерну ознаку особистості, визначають за різними критеріями. Наприклад, український психолог Юрій Гільбух на основі аналізу пізнавальних особливостей дитини виокремлює такі типи обдарованості: природничі теоретики (спрямованість пізнавального інтересу на осмислення абстрактних ідей, схильність до природничих знань)

Американські психологи (Іллінойський університет) під керівництвом М. Карне найголовнішими вважають такі типи обдарованості дитини:

1. Інтелектуальна обдарованість. Виявляється у допитливості, спостережливості, точному мисленні, винятковій пам'яті, потязі до нового, глибині занурення у справу.

2. Обдарованість у сфері академічних досягнень. У читанні: надає йому перевагу серед інших видів діяльності; швидко і надовго запам'ятовує прочитане; володіє великим словниковим запасом; використовує складні синтаксичні конструкції; цікавиться написанням букв і слів. У математиці: виявляє інтерес до лічби, вимірювання, зважування, упорядкування предметів; запам'ятовує математичні знаки, цифри, символи; легко виконує арифметичні дії; застосовує математичні вміння і терміни до ситуацій, що не стосуються безпосередньо математики. У природничих науках: виявляє інтерес до навколишнього; цікавиться походженням та призначенням предметів і явищ, їх класифікацією; уважність до явищ природи, їх причин і наслідків, намагання експериментувати.

Звичайно, кожен вчитель мріє мати учнів, спроможних до високих показників успішності у вивченні саме його предмету. Але, між тим, дуже часто учні не тільки не виявляють обдарованість, а навпаки демонструють негативне ставлення до навчання взагалі.

Та обставина, що все більше дітей не бажає вчитися, викликає тривогу, розгубленість, а у багатьох випадках страх і відчуття безпорадності майже у кожного вчителя. Спостерігається невтішна ситуацію, коли діти нічим не зацікавлені і апатичні до пізнання. Складається враження, що вони не піддаються навчанню. Але чи насправді це так?

В останні десятиліття у зарубіжній психології з'явилося багато робіт, присвячених трагедії невиявлених або заблокованих системою шкільного навчання талантів. За даними одного з відомих вчених – П. Торренса, більше третини дітей, що були відрahовані як невстигаючі, це – **обдаровані діти**.

Підготувавши вчителів до **роботи з обдарованими дітьми**, повідомивши що деякі з дітей продемонструють виняткові здібності, Розенталь і Якобсон стали чекати, що ж станеться далі. Періодично протягом року вони проводили спостереження за динамікою успішності учнів, а в кінці року перевірили усіх дітей за допомогою тесту IQ. Очікування стали реальністю. З'ясувалося, що реальний приріст показника IQ залежав від інформації, яку отримали вчителі: у тих дітей, які, на думку вчителя, були розумово більш здібними, приріст IQ був більший, ніж у тих дітей, які, на думку вчителя, були менш здібними.

Таким чином, упередженість учителя відносно дитини впливала на ту навчальну **роботу з обдарованими дітьми**, яку він з ціма учнями проводив.

Згодом висновки Розенталя і Якобсона були підтверджені у ряді інших експериментальних досліджень.

Надії, які вчителі покладали на своїх учнів, навіть якщо вони не висловлені вголос, допомогли школярам повірити у себе і вчитися відповідним чином. Численні дослідження показали, що люди не усвідомлено прагнуть відповідати тому рівню розвитку, який від них очікується, причому як вищому, так і нижчому.

Отже, дослідницький проект, спрямований на пошук способів виявлення потенційної обдарованості, **форм, методів роботи з обдарованими дітьми**, має всі підстави для того, щоб дати очікувані результати, тобто допомогти визначити умови, за яких пересічні учні змогли б у повній мірі виявити природні психологічні можливості і досягти найвищого рівня свого розвитку.

Але ж для цього потрібні відповідні **форми, методи роботи** і психолого-педагогічний інструментарій, за допомогою якого ми б мали можливість діагностувати потенційні задатки та здібності дітей та обґрунтувати імовірність їхнього розвитку до рівня обдарованості.

Фактори формування обдарованості дитини

Важливою особливістю сучасного розуміння обдарованості є те, що це явище розглядається не як статична, а як динамічна характеристика, що реально існує в русі, постійному розвитку (Ю.Д. Бабаєва, А.І. Савенков та ін.). За такого розуміння вважається доцільним визначити провідні фактори формування обдарованості дитини, за наявності яких підвищується вірогідність прояву неординарних здібностей особистості. Такими факторами пропонується вважати психофізичний потенціал особистості та сприятливий вплив середовища.

Біологічними передумовами обдарованості є: задатки, як вроджені анатоמו-фізіологічні особливості людини, що зумовлюють розвиток здібностей (до музики, малювання, математики, спорту тощо); здібності – індивідуальні якості особистості, які виявляються у певній діяльності і які забезпечують успіх саме в цій діяльності; схильності – емоційне ставлення, конкретна вибіркова спрямованість на певну діяльність, що заснована на інтересі до цієї діяльності, потреби у її здійсненні, бажанні виконувати, досягати у ній успіху. Система задатків, схильностей і здібностей у комплексі і є найважливішою рушійною силою самовираження особистості, яка забезпечує виконання нею діяльності на високому рівні і досягнення значних успіхів.

Психологічна характеристика обдарованої особистості

Наступним кроком у визначенні наявності у дитини потенційної обдарованості є організація педагогічного спостереження за її поведінкою та аналіз її дій та вчинків, пов'язаних з проблемними ситуаціями у житті.

критеріальними засадами цих діагностичних процедур, по перше, може слугувати загально визнана структура розвиненої обдарованості. А по-друге, за допомогою методу вибіркового аналізу наукової та художньо-публіцистичної літератури можна виявити сукупний перелік психологічних характеристик, притаманних обдарованій людині.

Структура розвиненої обдарованості складається з трьох основних підструктур: високої пізнавальної активності, яка базується на високому рівні сенсорних (увага, сприймання, пам'ять) та інтелектуальних (дивергентне і конвергентне мислення, критичність мислення, здатність до узагальнення і прогнозування).

Отже, те, що дитина обдарована, можна припустити, якщо її інтелектуальні здібності перевищують стандартний рівень, до вирішення проблем і завдань вона застосовує творчий підхід, а також у неї наявний високий рівень мотивації досягнень.

Особлива психологічна якість обдарованих дітей – їх здатність прогнозувати можливі ситуації, способи розв'язання проблем, внутрішньо програвати ситуації ризику й небезпеки, а також знаходити можливі виходи із таких ситуацій.

Обдаровані діти часто є оригінальними у поведінці та спілкуванні. Вони використовують особливі способи спілкування з дорослими й однолітками, чутливі до ситуації спілкування, виявляють уміння спілкуватися не лише словесно, а й за допомогою невербальних засобів (міміки, жестів, інтонації тощо), легко вступають у контакт з однолітками, прагнуть до лідерства у спільній діяльності. Обдаровані діти частіше за своїх однолітків обирають роль дорослого в творчих іграх, змагаються з іншими дітьми. Вони не уникають відповідальності, пред'являють високі вимоги до себе, самокритичні; не люблять, коли до них ставляться із захопленням, обговорюють їхню винятковість, талановитість, адже самі знають собі ціну. Ці діти випереджають однолітків у моральному розвитку, активно прагнуть добра, справедливості, правди, виявляють інтерес до духовних цінностей.

Пропонується узагальнена психологічна характеристика обдарованої особистості:

- має хорошу пам'ять, добре розвинуте абстрактне мислення;
- як правило, дуже активна і завжди чимось зайнята.

Розкриття потенціалу креативності як показник обдарованої дитини

Більшістю сучасних психологів проблема розвитку обдарованої дитини розглядається у контексті розкриття її творчого потенціалу, розвитку

інтелектуальних здібностей, а також формування особистісно-мотиваційної сфери. К.Д.Ушинський писав про те, що дитина, яка отримала від народження щасливе поєднання інтелектуальних і творчих здібностей, має можливість скористатися ними у майбутньому.

Креативність – це одна з найголовніших умов розкріпачення свідомості – її вихід за межі наявного чуттєвого буття, піднесений, узагальнено-позачасовий погляд на речі, це крок свідомості за обрій усталеного, у світ свободи та творчості.

В ході дослідження досвіду роботи сучасних фахівців, викладеного у психолого-педагогічній літературі, було визначено найефективніші **форми та методи роботи з обдарованими дітьми**, розкриття потенціалу креативності, а саме:

- реалізація творчого експрес-тренінгу під час проведення шкільних уроків;
- налаштування учнів на досягнення успіху;
- допомога кожному учневі ставити перед собою посильні завдання, які б відповідали його інтересам і носили дослідницький характер.

Освітній простір життєтворчості особистості як індикатор потенційної обдарованості

Згідно з новітніми ідеями вітчизняної педагогічної науки головною умовою розкриття потенціалу креативності учнівської молоді є перетворення традиційного навчально-виховного процесу, побудованого на засадах суб'єкт-об'єктних відносин педагогів у учнями, на освітній простір життєтворчості, насичений різноманітними інтерактивними заходами за всіма можливими сферами самоздійснення особистості.

Наведемо коротку характеристику деяких **форм та методів роботи з обдарованими дітьми**:

– ТРВЗ (теорія розв'язання винахідницьких завдань) – пропонує певний набір прийомів мислення, кінцевою метою яких є свідоме досягнення стану «осіяння», підказок інтуїції тощо. Використання алгоритму розв'язання проблемних ситуацій у ході навчального процесу виробляє в учнів такий стиль мислення, в основі якого є гнучкість, оригінальність, чутливість до протиріч, вміння свідомо моделювати ідеальний еталон, психологічно орієнтована думка на його досягнення і домагання цього найкоротшим шляхом.

– Ейдетика – технологія формування ейдетичного мислення, в основі якого запам'ятовування інформації через образи, асоціації й відчуття. В учнів

розвивається уява та фантазія, гнучкість мислення, здатність створювати об'ємні й яскраві образи. Відбувається стимулювання роботи правої півкулі головного мозку, що забезпечує розвиток здатності створювати варіативність у розв'язанні творчої задачі, що є основою для активізації креативного мислення та використання його у вирішенні навчальних та життєвих задач.

Принцип відкритих перспектив: будь-який учень, навіть найслабший, може сьогодні спробувати вивчити тільки один сьогоднішній урок, добре написати конспект і відразу одержати свою першу добру оцінку, а там другу, а там третю... Спочатку ці оцінки майже нічого не важать (крім того, що учень старається, але хіба цього мало?); однак поступово приходить і справжнє знання, а разом з ним і інтерес до предмету. Починаючи з будь-якого дня, кожен може вчитися добре, і це зараз же позначиться на оцінках, це негайно відзначить учитель, скільки б у нього не було учнів.

- Наголошення на будь-яких поліпшеннях помічати і відповідним чином відмічати кожен маленький, але успішний крок на шляху до виконання завдання.
- Повідомлення про будь-які внески акцентувати увагу на цінності активності учня в усних відповідях і класних дискусіях, пам'ятаючи, що вони вносять власний внесок у колективну роботу як можуть.

Це похвала, висловлена з очевидним ентузіазмом. Ми можемо «аплодувати» досягненням як навчальним, так і деяким іншим, що мають певне відношення до навчання. «Оплески» повинні бути без порівнянь з іншими, без очікувань на майбутнє.

Метод роботи з обдарованими дітьми – проблемні запитання. При вивченні різних тем з предмету підбираються проблемні запитання, на які учень у підручнику готової відповіді не знайде. При цьому для вірної відповіді учню потрібно ще застосувати знання з вивчених раніше розділів. Ще в запитання закладається якась проблемна ситуація, розв'язати яку потрібно неординарним способом.

Метод роботи з обдарованими дітьми – побудова гіпотез. Учні висувають власні гіпотези щодо вирішення наукового завдання. Роблять свої припущення, що можуть стати темою дослідження.

«Виділяти найкраще» – цей метод, відомий як «ефект Розенталя» або ефект Пігмаліона – психологічний феномен, який полягає в тому, що очікування особистістю реалізації пророцтва багато в чому визначають характер її дій та інтерпретацію реакцій оточуючих, що й провокує «само здійснення пророцтва», цей термін винайшов американський соціолог Роберт Мертон у 1948 році для тих

пророкувань, які стихійно «керують» поведінкою людей і призводять до очікуваних ними результатів.

Форма роботи з обдарованими дітьми – інтерактивне навчання: «запитання – відповідь». Для цього клас поділяється на декілька груп. Кожна група одержує завдання прочитати текст з підручника і скласти запитання до нього. Коли учень замислюється над постановкою запитання, то в його уяві має бути варіант відповіді, це розвиває логічне мислення. Ланцюжок «запитання – відповідь» сприяє тому, що відповідь породжує нове запитання. Така методика роботи допомагає дитині формулювати певні умовиводи, висловлювати свої думки, доходити правильних висновків.

Форма роботи з обдарованими дітьми: «інформаційно – пізнавальна суперечність». Характерна особливість полягає в тому, що елементами є істинні, але, на перший погляд, суперечливі судження.

Прийом «Незавершене рішення» – за його допомогою можна визначити рівень пізнавальної активності. Наприкінці уроку вчитель пропонує учням виконати завдання творчого характеру і попереджає, що рішення виявиться досить цікавим і несподіваним. Після обговорення висунутої проблеми учні починають роботу, але не встигають виконати завдання до закінчення уроку. Вчитель, не фіксуючи увагу на тому, що завдання повинно бути завершено, перевіряє його наявність і якість виконання на наступному уроці.

http://boyarka-school2.edukit.kiev.ua/robota_z_obdarovanimi_ditjmi/